

Consumptief krediet en financiële kwetsbaarheid

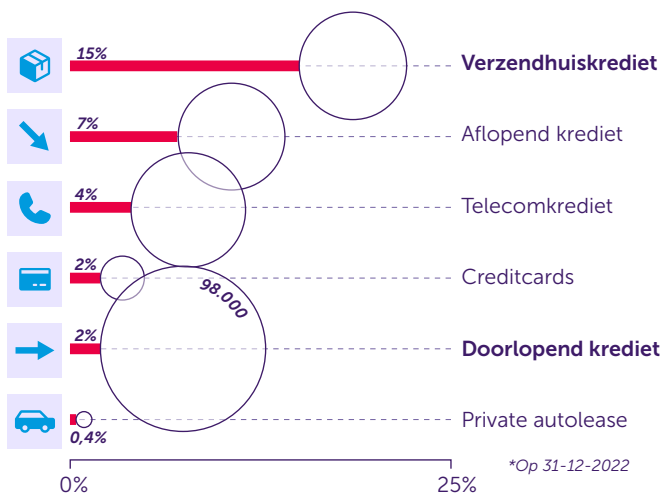
In het kort Deze studie geeft nieuwe inzichten in de consumptief-kredietmarkt, kredietnemers en betalingsproblemen in de periode 2018-2022. Hoewel het aantal Nederlanders met een BKR-geregistreerde kredietachterstand sinds 2019 daalt, zijn er nog altijd kredietsoorten waarvan een hoog percentage in achterstand is en waarvan het achterstandspercentage stijgt. Nieuwe betalingsachterstanden op consumptief krediet ontstaan vaak in een periode van financiële stress, waarin betalingsachterstanden elkaar opvolgen. Kredietaanbieders kunnen nieuwe betalingsachterstanden dan ook voorkomen door in de beheerfase alert te zijn op bredere betalingsproblemen bij klanten.

Zes op de tien Nederlandse huishoudens had eind 2022 een consumptief krediet. In de meeste gevallen ging het om een doorlopend krediet.

Waar doen betalingsachterstanden zich voor?

Verzendhuiskredieten zijn het vaakst in betalingsachterstand (**15%**)*. Het aantal huishoudens met een betalingsachterstand is het grootst bij doorlopende kredieten (**98.000**)*.

Legenda

- Aantal huishoudens met betalingsachterstand
- % Kredieten in achterstand

Wat zijn de belangrijkste voorspellers* van betalingsachterstanden?

- Betalingsachterstand zorgpremie op 1 januari
- Betalingsachterstand andere kredieten op 1 januari
- Jonge leeftijd (geboren vanaf 1990)
- Weinig financiële bezittingen
- Bepaalde life events (relatiebeëindiging, werkverlies)

*Voorspellers in volgorde van voorspelkracht, waarbij het hoogst is.

Hoe af te lezen?

2% van de doorlopende kredieten is in betalingsachterstand (). Dit gaat om relatief veel huishoudens, namelijk **98.000** (de grootte van de bol).

Aanbevelingen

- Identificeer risico's door inzet van **gedetailleerde data**.
- Wees alert op **bredere betalingsproblemen**.
- Heb aandacht voor **jonge kredietnemers**.
- Maak het gemakkelijk om **life events** te melden.

Betalingsachterstand vaker aanwezig bij financieel kwetsbare huishoudens: enkele kenmerken

Minder vaak een vast dienstverband

Vaker uitkeringsgerechtigd

Vaker wanbetaler Zorgverzekeringswet

Groter inkomsten-aandeel uit uitkeringen

Inhoud

Samenvatting	3
1. Inleiding	5
2. Hoe ziet de consumptief-kredietmarkt eruit?	7
3. Waar doen zich betalingsproblemen voor?	12
3.1 Waar in de markt treden betalingsproblemen op?	12
3.2 Bij welke huishoudens treden betalingsproblemen op?	14
4. Wat zijn signalen voor nieuwe betalingsproblemen?	16
5. Conclusies en aanbevelingen	22

Samenvatting

Problematische schulden zijn een hardnekkig probleem met ingrijpende gevolgen. Wanneer huishoudens niet in staat zijn om gedurende een langere periode aan een betalingsverplichting te voldoen, spreken we van een problematische schuld. Een problematische schuld kan bij verschillende partijen ontstaan, zoals de hypotheekverstrekker, woningverhuurder, zorgverzekeraar, overheidsinstanties of bij consumptief-kredietaanbieders. Ondanks beleid om problematische schulden terug te dringen, is het aandeel huishoudens met zulke schulden stabiel gebleven tussen 2015 en 2023. Het niet kunnen betalen van de rekeningen kan grote gevolgen hebben voor iemands mentale en lichamelijke welzijn. Naast problemen op persoonlijk vlak zorgen problematische schulden voor aanzienlijke kosten voor de maatschappij.

Met consumptief krediet kunnen huishoudens uitgaven doen die zij op dat moment niet uit hun vermogen kunnen of willen betalen, maar lenen kan ook voor problemen zorgen. Wanneer huishoudens te veel lenen of hun betalingen niet (meer) kunnen voldoen, kunnen problematische schulden ontstaan of kunnen deze verergeren. Daarom is het belangrijk dat deze kredieten verantwoord worden verstrekt. De Autoriteit Financiële Markten (AFM) houdt hier toezicht op.

Om trends en betalingsrisico's in de consumptief-kredietmarkt te kunnen signaleren, is het belangrijk dat de AFM een goed beeld heeft van deze markt, de kredietnemers en hun kredietportefeuilles.

Met dit onderzoek vormen we een beter beeld van de consumptief-kredietmarkt en de kredietnemers. We krijgen meer zicht op waar betalingsproblemen ontstaan en wat signalen zijn voor nieuwe betalingsproblemen. We gebruiken hiervoor data over kredieten die uitstonden in de jaren 2018-2022.

Zes op de tien Nederlandse huishoudens had eind 2022 een consumptief krediet. In de meeste gevallen ging dit om een doorlopend krediet, gevolgd door aflopend krediet. Omdat de kredietbedragen bij aflopend krediet vaak hoger zijn dan bij doorlopend krediet, was de totale waarde van alle aflopende kredieten hoger dan die van alle doorlopende kredieten.

Het gebruik van private autolease en telecomkredieten is de afgelopen jaren toegenomen, terwijl het gebruik van de andere BKR-geregistreerde consumptief-kredietsoorten afnam. De afname bij aflopend krediet, verzendhuiskrediet, creditcards met gespreide betaling en doorlopend krediet kwam vooral door een (sterk) dalende instroom van nieuwe kredieten. Vermoedelijk spelen de coronapandemie en verplaatsing naar nieuwe, ongereguleerde (en in dit onderzoek ongeobserveerde) kredietsoorten hierbij ook een rol.

Hoewel het aantal Nederlanders met een betalingsachterstand op BKR-geregistreerd consumptief krediet sinds 2019 daalt, zijn er kredietsoorten waarvan een groot of steeds groter percentage van de kredieten in achterstand is. Zo was eind 2022 16% van de doorlopende kredieten groter dan €2.500 in achterstand (circa 68.000 kredieten), net als 15% van de verzendhuiskredieten (circa 47.000 kredieten). Bij telecomkrediet is het achterstandspercentage met 4% vooralsnog beduidend lager, maar zijn de betalingsachterstanden eind 2022 wel vier tot vijf keer groter dan per eind 2018. Daarentegen lijken de betalingsproblemen bij verzendhuiskrediet en doorlopend krediet groter dan €2.500 vooral een erfenis uit het verleden: er worden namelijk steeds minder van deze kredieten afgesloten en ook het aantal betalingsachterstanden daalt.

Huishoudens met betalingsachterstanden zijn financieel kwetsbaar(der) dan huishoudens zonder betalingsachterstanden.

Ze hebben bijvoorbeeld een lager inkomen (dat bovendien voor een groter gedeelte uit uitkeringen en toeslagen bestaat), minder financiële bezittingen en vaker bredere betalingsproblemen dan huishoudens met hetzelfde kredietsoort die geen betalingsachterstanden hebben. Ook hebben huishoudens met betalingsachterstanden meer kredieten dan huishoudens zonder betalingsachterstanden en is hun totale consumptieve schuldenlast hoger, zowel in euro's als ten opzichte van het huishoudinkomen en de financiële bezittingen.

De belangrijkste signalen voor het ontstaan van nieuwe consumptief-kredietachterstanden zijn eerdere betalingsachterstanden.

Kredietnemers die op 1 januari in achterstand zijn op de basis-zorgpremie, hebben een grotere kans om later in dat jaar in achterstand te raken op een consumptief krediet. Kredietnemers die het jaar beginnen met een achterstand op een ander consumptief-kredietsoort, een hypotheek krediet of een andere financiële verplichting (zoals een creditcard zonder gespreid betalen), hebben eveneens een grotere kans om dat jaar betalingen te missen op een consumptief krediet. Het verband tussen eerdere betalingsachterstanden en nieuwe betalingsachterstanden zien we bij alle kredietsoorten. Dit betekent dat betalingsachterstanden vaak gedurende een langere periode van financiële stress ontstaan, waarin ze elkaar opvolgen.

Daarnaast hebben jongeren, kredietnemers met weinig financiële bezittingen, kredietnemers van wie de relatie is beëindigd en kredietnemers die hun werk hebben verloren een grotere kans om in betalingsachterstand te raken. Na al bestaande betalingsachterstanden zijn dit bij alle kredietsoorten de belangrijkste signalen voor het ontstaan van nieuwe betalingsachterstanden.

Er zijn gedetailleerde data nodig om betalingsproblemen op het spoor te komen. In Nederland beheert Bureau Krediet Registratie (BKR) het kredietregister met als uiteindelijke doel om financiële problemen te voorkomen of af te remmen. Het strekt tot aanbeveling om kredietsoorten nog nauwkeuriger te onderscheiden bij de registratie en publicatie van betalingsachterstanden. Dit geldt in het bijzonder voor

doorlopend krediet, waarvan de meerderheid bestaat uit roodstand op betaalrekeningen met een lage benuttingsgraad en een laag percentage betalingsachterstanden. Wanneer alleen het achterstandspercentage van alle doorlopend-kredietsoorten tezamen wordt gepubliceerd, zijn de betalingsproblemen bij verzendhuiskrediet en overig doorlopend krediet onzichtbaar.

Kredietaanbieders kunnen nieuwe betalingsachterstanden voorkomen door in de beheerfase alert te zijn op bredere betalingsproblemen. Kredietaanbieders kunnen door middel van vroeg-signalering helpen voorkomen dat de betalingsachterstanden van hun klanten verder oplopen. BKR biedt hiertoe bijvoorbeeld de dienst *BKR Monitoring* aan, waarbij kredietaanbieders een signaal krijgen als hun klanten op een ander BKR-geregistreerd krediet in achterstand raken. De AFM moedigt het gebruik van deze dienst aan en verwacht dat kredietaanbieders actief reageren op deze signalen. Daarnaast heeft BKR het platform *Vindplaats van Schulden* (VPS) ontwikkeld, waarmee gemeentes een signaal ontvangen als hun inwoners betalingsachterstanden hebben bij zorgverzekeraars, woningverhuurders en nutsbedrijven. Het verdient aanbeveling om vanuit de VPS ook signalen over betalingsproblemen naar kredietaanbieders te sturen.

Jonge kredietnemers verdienen extra aandacht in de beheerfase.

Uit deze studie blijkt wederom dat jongeren een bovengemiddeld risico op betalingsproblemen lopen. Hun betalingsproblemen bij geregleerde kredietsoorten maken het bovendien aannemelijk dat hun betalingsrisico's nog groter zijn bij ongeregleerde kredietsoorten, zoals *buy-now-pay-later* (BNPL). We roepen kredietaanbieders in beide delen van de markt op om extra alert te zijn op betalingsproblemen bij jongeren.

We moedigen kredietaanbieders aan om bij hun klanten regelmatig te informeren naar *life events* en het doorgeven daarvan zo gemakkelijk mogelijk te maken. Omdat relatiebeëindiging en werkverlies in de top-10 van sterkste voorspellers van nieuwe betalingsachterstanden staan, is het waardevol dat een kredietaanbieder hiervan op de hoogte is. Of een kredietnemer een *life event* moet melden, hangt af van afspraken die zijn opgenomen in de kredietovereenkomst.

1. Inleiding

De Nederlandse schuldenproblematiek is hardnekkig en ingrijpend.

Wanneer huishoudens niet in staat zijn om gedurende een langere periode aan een betalingsverplichting te voldoen, spreken we van een *problematische schuld* (Box 1). Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) had in 2015 circa 9% van de Nederlandse huishoudens te kampen met problematische schulden.¹ Ondanks beleid om problematische schulden terug te dringen, was het aandeel huishoudens met een problematische schuld in 2023 nagenoeg even hoog. Naast problemen op persoonlijk vlak zorgen problematische schulden voor aanzienlijke kosten. De maatschappelijke kosten van schuldenproblematiek worden geschat op minstens €8,5 miljard per jaar.² Het gaat hierbij om zowel directe kosten die in de schuldenketen worden gemaakt – zoals kosten voor incasso of voor schuldhulpverlening – als om indirecte kosten door verzuim en productiviteitsverlies als gevolg van stress en ziekte door geldproblemen. Door problematische schulden te voorkomen of tijdig op te lossen, kan het totaal aan kosten worden verlaagd.

Consumptief krediet helpt huishoudens om in behoeften te voorzien die zij op dat moment niet uit hun vermogen kunnen of willen betalen, maar kan ook tot problematische schulden leiden. Dankzij consumptief krediet kan bijvoorbeeld een auto of wasmachine worden aangeschaft zonder dat iemand het totale bedrag hiervoor heeft gespaard. Het zorgt daarmee voor *consumption smoothing*: het gladstrijken van timingverschillen tussen inkomsten en uitgaven. Wanneer huishoudens echter te veel lenen of de betalingen niet meer kunnen voldoen, kunnen betalingsmoeilijkheden en problematische schulden ontstaan of verergeren. Ook bij andere partijen dan een consumptief-kredietaanbieder kunnen huishoudens betalingsproblemen hebben. Bijvoorbeeld bij de hypotheekverstrekker, woningverhuurder, zorgverzekeraar, overheidsinstanties of bij nutsbedrijven.

Betalingsproblemen bij consumptief krediet kunnen dus onderdeel zijn van bredere betalingsproblemen.

Dit onderzoek geeft een beeld van de verschillende consumptief-kredietsegmenten, de kredietnemers en hun kredietportefeuille.

Het biedt ook inzicht in waar de betalingsproblemen ontstaan en detecteert signalen voor nieuwe betalingsproblemen. Het onderzoek geeft onder andere inzicht in het aantal personen en huishoudens met verschillende kredietvormen, de afgesloten kredietbedragen, kenmerken van mensen met en zonder krediet, de frequentie van betalingsproblemen en indicatoren voor het ontstaan van betalingsachterstanden. Het onderzoek kent twee belangrijke afbakeningen. Ten eerste doet deze studie geen uitspraken over (de passendheid van) de leennormen voor consumptief krediet. Ten tweede bevat het onderzoek geen cijfers over ongereguleerd krediet, zoals *buy-now-pay-later* (BNPL) en private lease van producten anders dan personen-auto's.

Voor dit onderzoek zijn kredietgegevens gekoppeld aan huishouden- en persoonsgegevens. Bureau Krediet Registratie (BKR) heeft voor dit onderzoek via het CBS gepseudonimiseerde kredietgegevens beschikbaar gesteld over de kredieten die in de jaren 2018-2022 op 31 december van ieder jaar uitstonden. BKR vervult met haar registers en dienstverlening in Nederland een belangrijke rol in het voorkomen van overkreditering en problematische schulden. Box 2 bevat een overzicht van de verschillende kredietsoorten en hun kenmerken. Met betrekking tot kredietaanbieders heeft BKR alleen de branche waarin deze actief zijn gedeeld, waardoor het mogelijk is om kredietsoorten nauwkeuriger te onderscheiden. Het is echter niet mogelijk om individuele kredietaanbieders te onderscheiden. De data zijn aangeleverd aan het CBS, die de gegevens vervolgens koppelbaar heeft gemaakt aan CBS-data over personen en huishoudens. De AFM heeft in de

¹ 'Schuldenproblematiek in beeld', CBS, mei 2024.

² 'Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) Problematische schulden: Naar een beter werkende schuldenketen', Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, juni 2024.

besloten en beveiligde *Remote-Access*-omgeving van het CBS de analyses uitgevoerd en heeft de data niet zelf ontvangen. Meer informatie over de gebruikte data en verdere onderzoeksverantwoording zijn te vinden in de technische bijlage bij dit rapport, die separaat is gepubliceerd op de website van de AFM.³

Box 1 Uitleg van de begrippen schuld, problematische schuld en betalingsachterstand

Een schuld

Een *schuld* is een financiële verplichting tegenover een ander. Een schuld is niet per definitie slecht of onwenselijk. Zo kun je dankzij een hypotheekschuld nu al wonen in het huis dat je in de toekomst bij elkaar gaat sparen.

Een problematische schuld

Een *problematische schuld* is daarentegen wel onwenselijk. Er zijn verschillende definities van problematische schulden. De juridische definitie is gebaseerd op de Faillissementswet en wordt gebruikt in de schuldhulpverlening. In de praktijk wordt een schuld als problematisch beschouwd wanneer iemand niet in staat is om binnen 36 maanden alle opeisbare vorderingen af te betalen.⁴ Naast deze juridische definitie is er een statistische definitie van het CBS. Volgens de CBS-definitie heeft een huishouden een problematische schuld wanneer minimaal één van de volgende situaties geldt voor ten minste één persoon in het huishouden:

- een betalingsachterstand bij DUO, SVB of UWV;
- een geregistreerde betalingsachterstand bij het Bureau Kredietregistratie (BKR);
- een schuld bij de Belastingdienst of CJIB;
- een registratie als wanbetaler op grond van de zorgverzekeringswet (Zvw);
- een betalingsachterstand voor eigen bijdrage Wlz/Wmo;
- een lopende minnelijke schuldregeling (geregistreerd bij BKR);
- een lopend Wsnp-traject; of
- een registratie in het Centraal Curatele- en Bewindregister.⁵

Omdat de informatie over schulden verschilt per registratie, is per registratie bepaald na hoeveel maanden de schuld als problematisch wordt aangemerkt.⁶

Een betalingsachterstand

We spreken van een *betalingsachterstand*, oftewel *betalingsprobleem*, wanneer er een betaling wordt gemist.⁷ Kredietaanbieders moeten betalingsachterstanden melden bij BKR, maar het verschilt per kredietsoort wanneer dit precies moet gebeuren. Voor een telecomkrediet is dit bijvoorbeeld twee maanden nadat iemand had moeten betalen en voor een hypotheek op de eigen woning is dit na drie gemiste maandtermijnen. Niet iedere gemiste betaling wordt dan ook geregistreerd. In dit onderzoek volgen we de registratieregels van BKR om te spreken van een betalingsachterstand. Deze betalingsachterstanden worden door het CBS een problematische schuld genoemd.

³ 'Consumptief krediet en financiële kwetsbaarheid: Technische bijlage', AFM, november 2024.

⁴ 'Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO) Problematische schulden: Naar een beter werkende schuldenketen', Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, juni 2024.

⁵ 'Schuldenproblematiek in beeld', CBS, mei 2024.

⁶ Vanwege een gebrek aan systemische registratie van alle problematische schulden is dit beeld niet volledig. Zo missen betalingsachterstanden op vaste lasten zoals huur en gas, water en licht, net als cijfers over achterstanden op *buy-now-pay-later*-verplichtingen of op leningen van familie en vrienden.

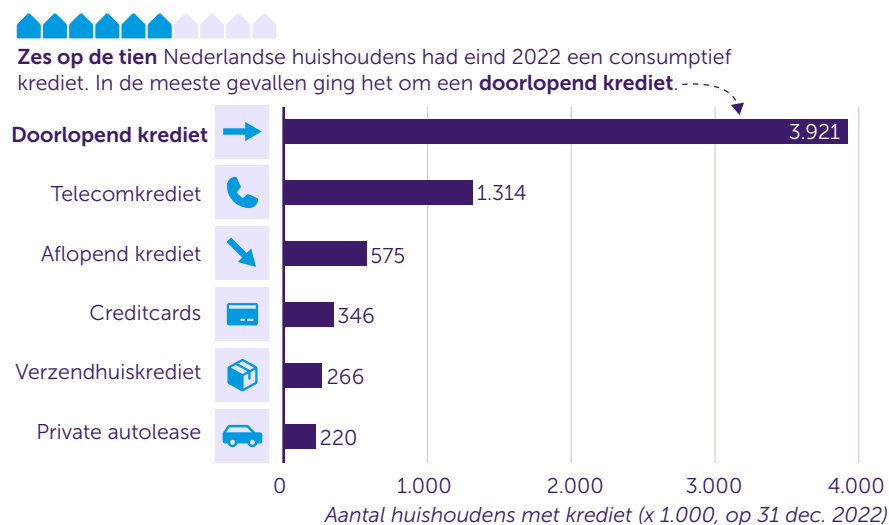
⁷ Uitzonderd situaties waarin uitstel van betaling is overeengekomen tussen de kredietaanbieder en klant, bijvoorbeeld in het geval van een betaalpauze.

2. Hoe ziet de consumptief-kredietmarkt eruit?

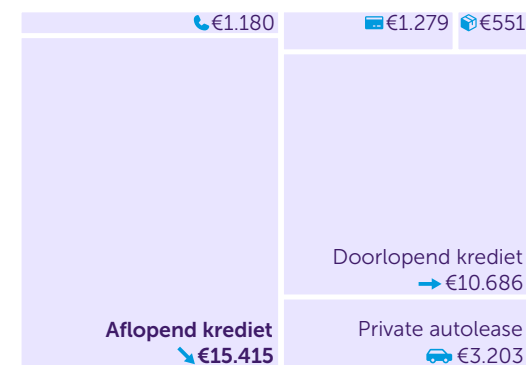
Om trends en betalingsrisico's in de consumptief-kredietmarkt te kunnen duiden, is een goed beeld van de markt nodig. Deze paragraaf beschrijft eerst de verschillende consumptief-kredietsoorten en hoe deze zich qua omvang en bereik tot elkaar verhouden. Vervolgens kijken we naar de kenmerken van kredietnemers per kredietsoort, onder andere om inzichtelijk te maken hoe deze samenhangen met een specifieke kredietbehoefte of bestedingsdoel. Tot slot bekijken we welke kredietsegmenten de afgelopen jaren zijn gegroeid en gekrompen, al dan niet als gevolg van bijvoorbeeld de coronapandemie en verplaatsing naar ongereguleerde kredieten.

Zes op de tien Nederlandse huishoudens had eind 2022 een **consumptief krediet**. In de meeste gevallen (bijna vier miljoen huishoudens) gaat dit om een doorlopend krediet waarbij je geld kunt blijven opnemen tot aan een bepaald maximumbedrag (de kredietlimiet) en rente betaalt over het opgenomen bedrag. 1,3 miljoen huishoudens hebben een telecomkrediet en ongeveer 600.000 huishoudens een (overig) aflopend krediet (Figuur 1, linkerkant). Dit zijn leningen met een bedrag ineens en een vaste looptijd. Omdat de kredietlimiet van doorlopende kredieten meestal lager ligt dan het kredietbedrag van aflopende kredieten, is de waarde van alle uitstaande doorlopende kredieten kleiner dan die van alle aflopende kredieten, respectievelijk €11 miljard om €15 miljard per 31 december 2022 (Figuur 1, rechterkant).

Figuur 1 Doorlopend krediet, aflopend krediet en telecomkrediet zijn de grootste kredietsegmenten

De totale waarde van alle uitstaande kredieten is **ruim €32 miljard**. Het grootste aandeel hiervan is voor **aflopende kredieten** (€15,4 miljard).

Totale waarde uitstaande kredieten
(x €1 miljoen, op 31 dec. 2022)

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

Box 2 Welke consumptief-kredietsoorten zijn er?

In dit onderzoek maken we binnen consumptief krediet onderscheid tussen telecomkrediet, overig aflopend krediet, creditcards met gespreide betaling, verzendhuiskrediet, overig doorlopend krediet en operational/private autolease. Voor de leesbaarheid korten we overig aflopend krediet tot “aflopend krediet”, overige doorlopend krediet tot “doorlopend krediet” en operational/private autolease tot “private autolease”.

Telecomkrediet is een vorm van aflopend krediet, en creditcards met gespreide betaling en verzendhuiskrediet zijn vormen van doorlopend krediet. Binnen de ‘overige’ aflopende en doorlopende kredieten vallen ook weer verschillende krediettypen. Zo zijn persoonlijke leningen en huurkoop beide aflopende kredieten en bestaan doorlopende kredieten uit roodstand en andere kredieten met een kredietlimiet. Deze subvarianten kunnen we echter niet zuiver onderscheiden.

Van sommige kredietsoorten registreert BKR alle contracten (‘positieve’ registratie) en van andere kredietsoorten alleen de contracten waarbij problemen/onregelmatigheden zijn ontstaan (‘negatieve’ registratie). Wij richten ons in dit onderzoek primair op de positief geregistreerde kredietsoorten, onder andere omdat we daarvan met zekerheid kunnen vaststellen of een persoon/huishouden deze kredietsoorten heeft.

Van aflopende kredieten (waaronder telecomkredieten) en private autolease registreert BKR het kredietbedrag. Bij aflopende kredieten staat dat gelijk aan de hoofdsom plus alle over de looptijd verschuldigde rentebetalingen. Bij private autolease staat dat gelijk aan de som van de maandtermijnen.⁸ Van de doorlopende kredieten (creditcards, verzendhuiskredieten en andere doorlopende kredieten) registreert BKR de kredietlimiet. Die staat gelijk aan

de maximale kredietruimte waarbinnen de consument geldbedragen kan opnemen, bijvoorbeeld het bedrag dat je maximaal rood kunt staan op je betaalrekening. We kijken in die gevallen naar de hoeveelheid krediet die een persoon maximaal *kan* opnemen; de daadwerkelijke *benutting* van deze kredietruimte is niet bekend. De hoogste kredietbedragen vind je bij private autolease en aflopend krediet – beide een mediaan van (ruim) €12.000. Bij doorlopende kredieten liggen de limieten doorsnee tussen €1.000 en €2.500, en bij telecomkrediet is het mediane kredietbedrag met €650 het laagst.⁹

Consumptief-kredietnemers hebben een onderscheidend financieel profiel.

Ten eerste verschillen kredietnemers van personen zonder consumptief krediet door hun lagere financiële bezittingen (bank-, spaar- en beleggingstegoeden).¹⁰ Dit is zichtbaar bij alle kredietsoorten behalve bij doorlopend krediet, al is het verschil bij sommige kredietsoorten uitgesprokener dan bij andere. Ten tweede blijken kredietsoorten door verschillende personen te worden afgesloten, mogelijk met andere motieven. Zo hebben personen met een verzendhuis- of telecomkrediet een relatief kwetsbaarder financieel profiel, wat zich uit in een lager inkomen (vaak als eenverdiener), een grotere afhankelijkheid van uitkeringen en toeslagen, en minder financiële bezittingen. Deze kredieten lijken dus vaker uit noodzaak afgesloten. Personen met private autolease of doorlopend krediet hebben daarentegen een relatief gunstig financieel profiel, wat suggereert dat financiële noodzaak hier geen of minder een rol speelt. Private autolease wordt wellicht meer uit gemak/luxe afgesloten en hetzelfde geldt voor een roodstandfaciliteit, het gros van de doorlopende kredieten. De relatief lage benuttingsgraad van roodstand suggereert dat zo’n faciliteit eerder uit gemak of gewoonte voortkomt dan uit een specifieke kredietbehoefte.

⁸ Op het kredietbedrag van private autolease wordt bij registratie 35% in mindering gebracht als benadering van de servicekosten.

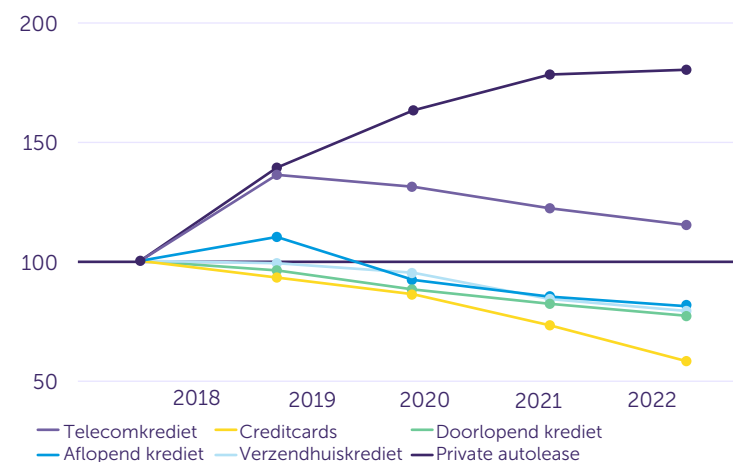
⁹ Dit is mede het gevolg van de gedragscode die telecomkredietaanbieders hanteren, de Telecomkredietcode. Deze gedragscode is van toepassing op telecomkredieten met een maximum van €1.000, waarbij de kredietaanbieder de financiële bedragen die de consument opgeeft niet hoeft te verifiëren (bijvoorbeeld door bewijsstukken te vereisen en beoordelen). Zie figuur 4 (links) in de technische bijlage.

¹⁰ Zie tabel 4 in de technische bijlage.

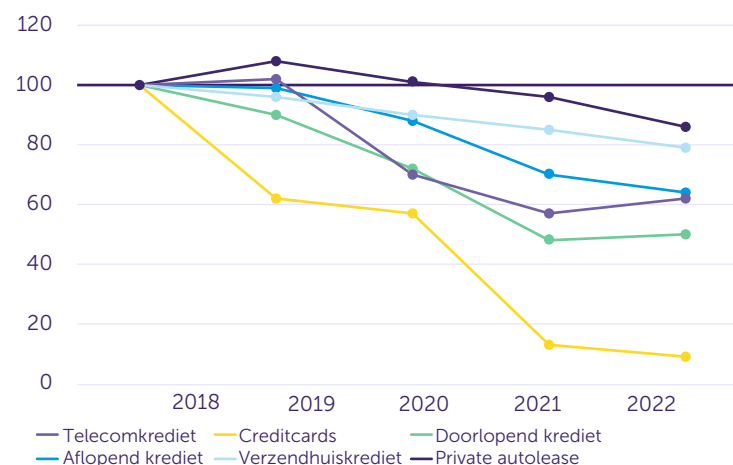
De consumptief-kredietmarkt is sterk in beweging. Het sterkst groeiende kredietsegment is private autolease, waarvan het aantal unieke contracten tussen 2018 en 2022 bijna verdubbelde (Figuur 2, boven).¹¹ Ook het aantal telecomkredieten steeg aanvankelijk sterk in deze periode – met ruim een derde in 2019 – waarna deze groei is afgevlakt. Dit komt deels door de vrij recente registratieplicht: telecomkredieten worden pas sinds 1 mei 2017 geregistreerd dus de personen die (vlak) daarvoor een toestel op afbetaling hadden aangeschaft, komen pas in het BKR-register terecht als zij opnieuw een toestel op afbetaling aanschaffen. Het is daarom de vraag in hoeverre de groei in 2019 een reële toename van het aantal telecomkredieten is. De andere kredietsoorten zijn de afgelopen jaren gekrompen. Het aantal uitstaande aflopende kredieten, verzendhuiskredieten en doorlopende kredieten is in vijf jaar tijd met ongeveer 20% gedaald en de voorraad creditcards met een gespreid-betalen-faciliteit zelfs met 40%.

Figuur 2 Groei bij private autolease en telecomkrediet, krimp bij de andere BKR-geregistreerde kredietsoorten

Index aantal uitstaande kredieten (2018=100)

Index aantal nieuwe kredieten (2018=100)

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

¹¹ Een kredietovereenkomst kan op meerdere namen staan. In dat geval staan alle contractanten afzonderlijk en ieder met het volledige kredietbedrag geregistreerd bij BKR (zie Figuur 3 van de technische bijlage). Wanneer we spreken over "kredieten" of "unieke contracten", hebben we de contracten die op meerdere namen staan ontdebeld zodat ze maar één keer worden geteld. Zo ontstaat een reëler beeld van bijvoorbeeld de marktverhoudingen en trends (Figuur 1 en Figuur 2) en van de verhouding tussen consumptieve schulden en de financiële draagkracht van een huishouden (zie paragraaf 3.2).

De instroom van nieuwe contracten neemt bij alle BKR-geregistreerde kredietsoorten af. Bij private autolease en telecomkrediet is de nieuwe productie met 15-20% gedaald tussen 2018 en 2022. Bij aflopend krediet, verzendhuiskrediet en doorlopend krediet is de kredietproductie zelfs (bijna) gehalveerd ten opzichte van 2018 (Figuur 2, onderkant). Creditcards met gespreide betaling worden nagenoeg niet meer verstrekt en raken daarmee uitgefaseerd.¹² Al met al hebben steeds minder huishoudens een BKR-geregistreerd consumptief krediet: van ongeveer 5,3 miljoen huishoudens eind 2018 naar 4,8 miljoen huishoudens eind 2022.¹³ In hoeverre dit daadwerkelijk een daling van kredietgebruik is, is onduidelijk. Ongereguleerde kredieten kunnen de trends namelijk beïnvloeden. Wanneer huishoudens gebruikmaken van *buy-now-pay-later* (BNPL), abonnementen, private lease van producten anders dan personenauto's of andere ongeregistreerde kredieten zoals flitskredieten/minileningen en informele schulden, en *daardoor* minder BKR-geregistreerd krediet afsluiten, is er in werkelijkheid geen daling van het kredietverbruik maar een *verplaatsing* ervan.¹⁴ Dit kan bijvoorbeeld verklaren waarom het aantal uitstaande en nieuwe verzendhuiskredieten is gedaald: het bestedingsdoel (en dus de doelgroep) van verzendhuiskrediet komt immers sterk overeen met dat van BNPL, wat het aannemelijk maakt dat hier sprake is van substitutie. Daarnaast is het waarschijnlijk dat de coronapandemie van invloed is geweest op sommige van deze marktontwikkelingen, met name bij aflopend krediet. Dit beschrijven we in Box 3.

¹² 'Met welke creditcard kun je nog gespreid betalen?', Creditcard Blog, april 2024. Creditcards zonder gespreid betalen (afschrijving ineens) worden alleen door BKR geregistreerd als er sprake is van problemen/onregelmatigheden ('negatieve' registratie, zie Box 2). Deze blijven in hoofdstuk 2 en 3 buiten beschouwing.

¹³ Zie tabel 5 in de technische bijlage.

¹⁴ Informele schulden zijn leningen die niet op papier staan maar wel moeten worden afgelost, bijvoorbeeld geld geleend van familie, vrienden of kennissen.

Box 3 Wat is de invloed van de coronapandemie op deze cijfers?

Bij de analyseperiode 2018-2022 dringt zich de vraag op in hoeverre ontwikkelingen daadwerkelijk een lange-termijntrend weerspiegelen en in hoeverre ze worden gekleurd door de coronapandemie. Door de verschillende *lockdowns* liepen de consumptieve bestedingen in 2020 en 2021 immers sterk terug, wat gevolgen kan hebben voor de consumptief-kredietmarkt.¹⁵ Mogelijk sloten huishoudens minder consumptief krediet af of gebruikten zij hun 'uitgespaarde' bestedingen om extra af te lossen.

Het lijkt erop dat er vanwege de coronapandemie minder aflopend krediet is afgesloten. Bij de meeste kredietsoorten daalde het aantal nieuw afgesloten kredieten al vóór 2020 (Figuur 2, onderkant) maar niet bij aflopend krediet, waar de daling pas in 2020 inzette en in 2022 tot stilstand kwam en er zelfs sprake was van een lichte opleving. Eenzelfde afvlakking van de dalende trend lijkt zichtbaar bij doorlopend krediet. De productiedaling bij creditcards met gespreide betaling is logisch omdat deze niet meer worden aangeboden in Nederland (voetnoot 12) en ook de productiedaling bij verzendhuiskrediet lijkt eerder het gevolg van substitutie dan gerelateerd aan de coronapandemie. Bij private autolease is geen duidelijk corona-effect te ontwaren.

Er zijn geen sterke aanwijzingen dat tijdens de coronajaren andere huishoudens nieuw krediet afsloten dan in de jaren daarvoor. Wel zien we dat dat er relatief weinig nieuwe aflopende kredieten werden afgesloten door zelfstandigen: hun aandeel in de nieuwe productie is in 2020-2021 een factor drie kleiner dan in 2018-2019. Een plausibele verklaring hiervoor is substitutie met de

corona-steunpakketten: zelfstandigen hadden mogelijk minder behoefte aan nieuw aflopend krediet omdat veel van hen een beroep konden doen op bijvoorbeeld de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) en de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL).

Tot slot blijkt dat er tijdens de coronajaren extra is afgelost op aflopend krediet, vooral door zelfstandigen. Omdat we geen zicht hebben op (de afname van) de uitstaande leensom (Box 2), hebben we hiervoor gekeken naar presterende contracten die vóór einddatum uit de data verdwijnen, als benadering van het aantal contracten dat vroegtijdig *volledig* is afgelost.¹⁶ We kunnen dit nagaan voor telecomkrediet, aflopend krediet en private autolease.¹⁷ Net als bij de nieuwe productie en de kenmerken van huishoudens die tijdens coronapandemie een nieuw krediet afsloten, valt ook hier aflopend krediet uit de toon.¹⁸ Bijna 30% van de presterende aflopende kredieten stroomde in 2020 vroegtijdig uit, terwijl dat in 2019 slechts 15% was en het percentage 'vroeguitstroom' na 2020 weer daalt.¹⁹ Als we de kenmerken van de vroeguitstromers bekijken, valt op dat het vaak om zelfstandigen gaat: het percentage zelfstandigen onder de vroeguitstromers is twee keer zo groot als het percentage zelfstandigen onder de 'blijvers'.²⁰ Mogelijk houden de eerdergenoemde corona-steunpakketten hiermee verband, namelijk als sommige zelfstandigen de coronasteun hebben gebruikt om hun aflopende kredieten voortijdig af te lossen om zo rentelasten te vermijden. De lage spaarrente maakte het bovendien financieel aantrekkelijk om af te lossen in plaats van te sparen.

¹⁵ 'Consumptieve bestedingen van huishoudens', CBS Statline, juli 2024.

¹⁶ We laten niet-presterende contracten buiten beschouwing omdat extra aflossing daar niet of minder voor de hand ligt: als iemand de rente en reguliere aflossing niet kan betalen, is het niet waarschijnlijk dat deze persoon *extra* kan aflossen. Er zijn dan bovendien andere verklaringen voor 'vroeguitstroom' denkbaar, bijvoorbeeld als iemand in de schuldhulpverlening belandt en het krediet daardoor vroegtijdig uit de data verdwijnt.

¹⁷ Doorlopende kredieten hebben geen einddatum en daarvan kunnen we dus niet vaststellen of een krediet vroegtijdig is uitgestroomd.

¹⁸ Zie figuur 6 (links) in de technische bijlage.

¹⁹ Bij telecomkrediet en private autolease is het percentage voortijdige uitstroom stabiel en zijn er dus geen aanwijzingen voor extra aflossing tijdens de coronajaren.

²⁰ Zie tabel 6 in de technische bijlage.

3. Waar doen zich betalingsproblemen voor?

3.1 Waar in de markt treden betalingsproblemen op?

Als de consumptieve schulden van huishoudens niet (meer) passen bij hun financiële positie, kunnen er betalingsproblemen ontstaan.

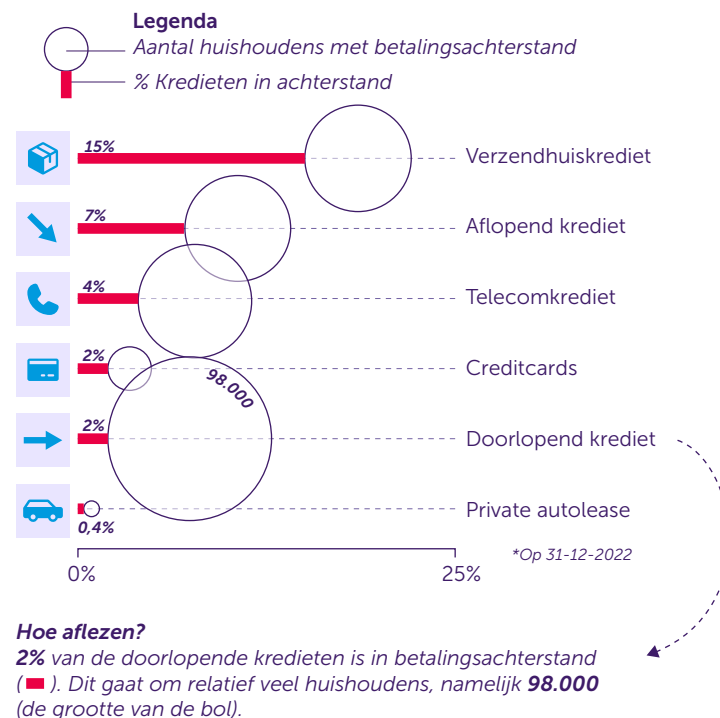
Nu we een beeld hebben gevormd van de marktverhoudingen, groei- en krimpsegmenten en de kenmerken van kredietnemers, is de vraag waar in de consumptief-kredietmarkt zich betalingsproblemen voordoen en bij welke huishoudens. Hierbij definiëren we betalingsproblemen als betalingsachterstanden, dus wanneer een kredietnemer een aantal betalingen heeft gemist en de kredietaanbieder aan BKR een betalingsachterstand doorgeeft (Box 1). We kijken naar het percentage betalingsachterstanden per kredietsoort, het aantal huishoudens met betalingsproblemen en hun kenmerken en kredietportefeuilles.

Verzendhuiskrediet en aflopend krediet kennen de hoogste achterstandspercentages, in absolute aantallen komen de meeste achterstanden voor bij doorlopend krediet. Van de zes kredietsoorten die we in de data kunnen onderscheiden, zijn verzendhuiskredieten het vaakst in achterstand. Op 31 december 2022 was één op de zes verzendhuiskredieten in achterstand (Figuur 3, balkjes). Ook het achterstandspercentage bij aflopend krediet was relatief hoog, namelijk 7% ten opzichte van 2-4% bij de andere kredietsoorten en bij private autolease zelfs minder dan 0,5%. Het hoge aantal huishoudens met een doorlopend krediet (Figuur 1, linkerkant) zorgt ervoor dat de betalingsachterstanden in absolute aantallen daar het hoogst zijn (Figuur 3, bollen). Ook het aantal huishoudens met een betalingsachterstand op telecomkrediet, aflopend krediet en verzendhuiskrediet is relatief hoog.

Figuur 3 Hoogste percentage betalingsachterstanden bij verzendhuiskrediet en aflopend krediet, in aantal bij doorlopend krediet

Waar doen betalingsachterstanden zich het vaakst voor?

Verzendhuiskredieten zijn het vaakst in betalingsachterstand (15%)*. Het aantal huishoudens met betalingsachterstand is het grootst bij doorlopende kredieten (98.000)*.

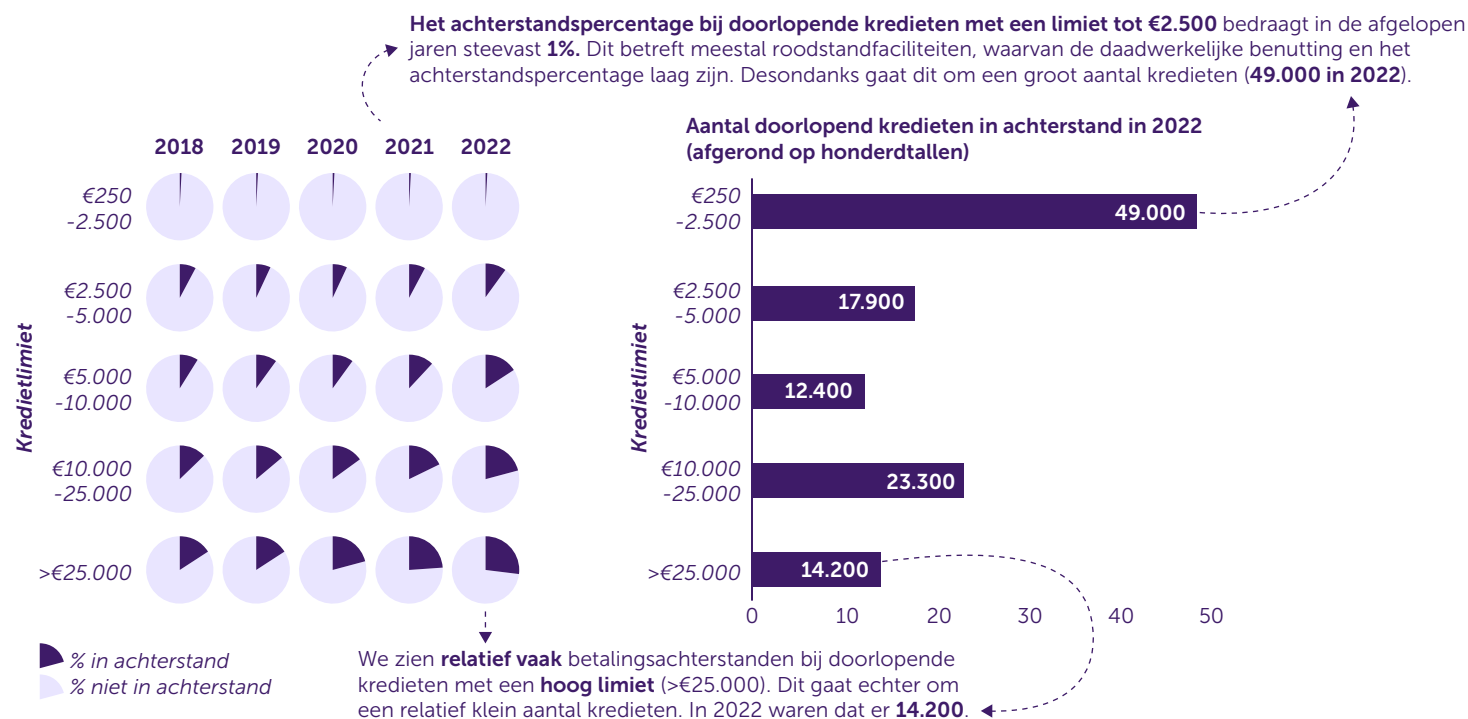

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

Bij doorlopend krediet zijn contracten met een hoge kredietlimiet het vaakst in achterstand. Om binnen doorlopend krediet roodstand te scheiden van de andere kredieten, hebben we de achterstanden gekruist met de kredietlimiet. Daaruit blijkt dat 10% tot 25% van de doorlopende kredieten met een limiet groter dan €2.500 eind 2022 in achterstand was (Figuur 4, linkerkant). In totaal gaat dit om circa 68.000 kredieten (Figuur 4, rechterkant). Deze kredieten worden nog maar heel beperkt aangeboden, afgaande op het gegeven dat het aantal doorlopende kredieten met een limiet boven €2.500 in vijf jaar tijd met 60% is gedaald en de nieuwe productie zelfs met 90%.²¹

Daarentegen bedroeg het achterstandspercentage bij doorlopend krediet tot €2.500 in dezelfde periode steevast 1%. De meest plausibele verklaring voor de grote verschillen tussen de achterstandspercentages is dat kleine doorlopende kredieten meestal een roodstandfaciliteit betreffen, waarvan bekend is dat de benutting laag is en betalingsproblemen bij benutting zeldzaam zijn. Omdat het overgrote deel van de doorlopende kredieten een limiet heeft van €2.500 of lager, zijn de hoge achterstandspercentages bij doorlopend krediet boven €2.500 amper zichtbaar in het totaal van alle doorlopende kredieten (Figuur 3, balkjes).²²

Figuur 4 Sterk verband tussen kredietlimiet en achterstanden op doorlopend krediet

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

21 Er lijkt sprake van *survivorship bias*: de goed presterende kredieten stromen uit, de slecht presterende kredieten blijven over en er is nauwelijks nieuwe instroom om daarvoor te 'compenseren'. Dit maakt dat het achterstandspercentage oploopt terwijl het *aantal* kredieten in achterstand daalt. Anders gesteld: de teller en de noemer van het achterstandspercentage dalen beide, maar de noemer daalt harder dan de teller. Zie Figuur 7 (rechts) en Figuur 8 (rechts) van de technische bijlage.

22 Zie figuur 7 (links) in de technische bijlage.

3.2 Bij welke huishoudens treden betalingsproblemen op?

Huishoudens met betalingsachterstanden zijn in meerdere opzichten financieel kwetsbaar(der). Ze hebben bijvoorbeeld een lager inkomen (dat bovendien voor een groter gedeelte uit uitkeringen en toeslagen bestaat), weinig financiële bezittingen (bank-, spaar- en beleggingstegoeden) en vaker bredere betalingsproblemen dan huishoudens met hetzelfde kredietsoort die geen betalingsachterstanden hebben (Tabel 1). Dit profiel is consistent over alle consumptief-kredietsoorten, al verschilt de mate van financiële kwetsbaarheid. Zo zijn de verschillen tussen huishoudens met en zonder betalingsachterstanden het kleinst bij private autolease. Over de hele linie valt het verschil in financiële bezittingen het meest op: die zijn bij een doorsnee huishouden met betalingsachterstanden 65% tot 95% lager dan bij een huishouden met hetzelfde kredietsoort zonder betalingsachterstanden.

Huishoudens met betalingsachterstanden 'stapelen' vaker kredieten en kredietsoorten. Van de huishoudens met betalingsachterstanden heeft 70% meer dan één krediet (Figuur 5). Eén op de zes huishoudens met betalingsachterstanden heeft zelfs vijf of meer consumptieve kredieten: dat is drie keer zo veel als de huishoudens zonder betalingsachterstanden. Huishoudens met betalingsachterstanden combineren ook vaker kredietsoorten. Ruim de helft van hen heeft twee of meer kredietsoorten, bij huishoudens zonder betalingsachterstanden is dat ongeveer een derde.²³ Het stapelen van kredieten maakt consumenten kwetsbaar voor betalingsproblemen als hun totale schuldenlast daarvoor niet (meer) past bij hun financiële draagkracht.

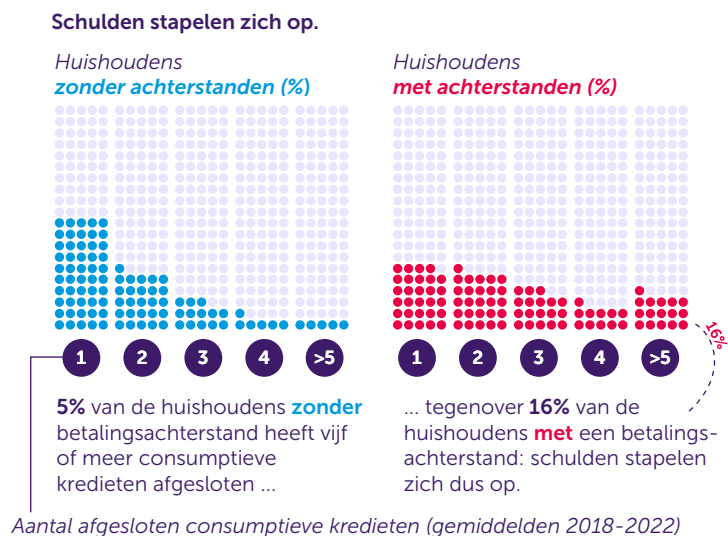
²³ Zie figuur 10 in de technische bijlage.

Tabel 1 Huishoudens met betalingsachterstanden hebben een financieel kwetsbaar(der) profiel (2018-2022)

	Telecomkrediet 		Aflopend krediet 		Creditcards 		Verzendhuiskrediet 		Doorlopend krediet 		Private autolease 	
<i>Hoofdkostwinner is uitkeringsgerechtigd (%)</i>	36%	10%	30%	7%	22%	6%	38%	17%	34%	7%	11%	2%
<i>Hoofdkostwinner heeft vast dienstverband (%)</i>	49%	77%	56%	82%	62%	84%	57%	75%	57%	81%	67%	86%
<i>Hoofdkostwinner is wanbetaler Zvw (%)</i>	29%	2%	21%	1%	19%	0%	24%	2%	18%	1%	16%	0,4%
<i>Bruto huishoudinkomen (x €1.000) (p50)</i>	€35,9	€76,2	€41,5	€83,3	€48,8	€86,4	€37,2	€59,7	€38,9	€67,5	€69,0	€101,2
<i>Inkomenstaandeel uitkeringen (%) (p75)</i>	58%	3%	51%	1%	32%	0%	60%	19%	59%	0%	12%	0%
<i>Financiële bezittingen (x €1.000) (p50)</i>	€0,4	€6,5	€0,9	€6,1	€1,0	€14,3	€0,7	€2,0	€1,0	€20,9	€1,4	€13,8
Achterstand op 31 december?	Ja		Nee									

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR; Alle verschillen tussen huishoudens met en zonder betalingsachterstanden zijn statistisch significant ($p < 0,01$).

Figuur 5 Huishoudens met betalingsachterstanden stapelen vaker kredieten

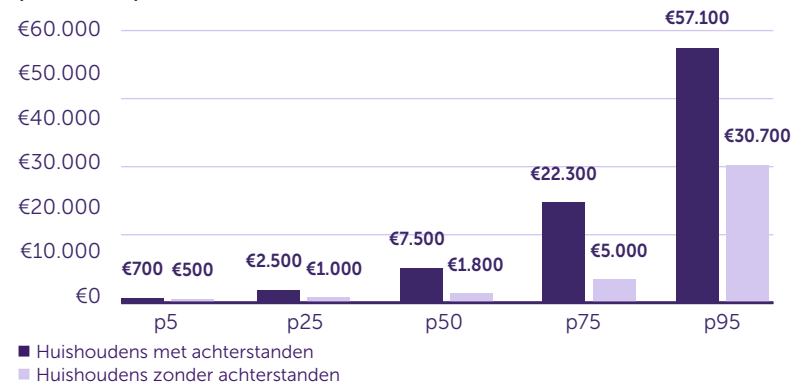
Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

Het stapelen van schulden gaat gepaard met een hogere consumptieve schuldenlast. Een doorsnee huishouden met betalingsachterstanden heeft €7.500 aan consumptief krediet. Dit is ruim vier keer zo veel als een huishouden zonder betalingsachterstanden (Figuur 6, bovenkant). Dit contrast wordt nog groter wanneer we de totale consumptieve schuldenlast afzetten tegen de financiële draagkracht van het huishouden. De schuldenlast van huishoudens met betalingsachterstanden bedraagt ongeveer 18% van hun bruto jaarinkomen (mediaan van de *loan-to-income-ratio* oftewel LTI), bij huishoudens zonder betalingsachterstanden is dat 3% (Figuur 6, onderkant). De totale schuldenlast van huishoudens met betalingsachterstanden is 7,5 keer zo hoog als hun financiële bezittingen (mediaan van de *loan-to-assets-ratio* oftewel LTA) ten opzichte van een factor 0,1 bij huishoudens zonder betalingsachterstanden.²⁴ Er is dus een duidelijk verband tussen de relatieve schuldenlast van een huishouden (schuld afgezet tegen financiële draagkracht) en betalingsproblemen.

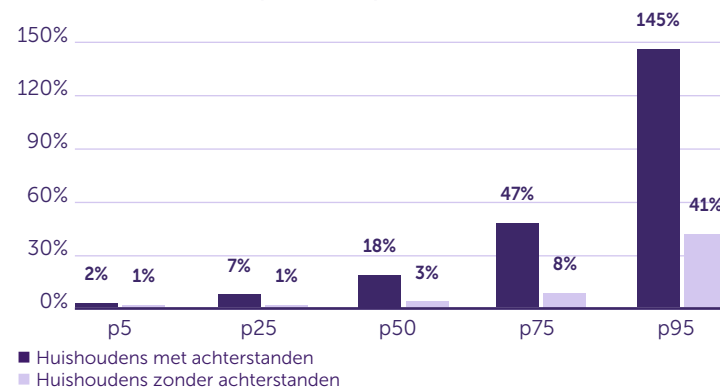
²⁴ Zie figuur 11 (rechts) in de technische bijlage.

Figuur 6 Huishoudens met betalingsachterstanden hebben een hogere schuldenlast

Verdeling van de totale consumptieve schuldenlast per huishouden* (2018-2022)

Loan-to-income-ratio[^] (2018-2022)

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR; * Afgerond op veelvoud van 100; ^ Exclusief huishoudens waarvan het inkomen 0 of negatief is.

4. Wat zijn signalen voor nieuwe betalingsproblemen?

Nu we meer inzicht hebben in de betalingsachterstanden, komt de vraag op hoe je deze vroegtijdig kunt signaleren. We analyseren hiervoor per kredietsoort welke kenmerken samenhangen met het ontstaan van nieuwe betalingsachterstanden in de periode 2018-2022. Hierbij maken we een onderscheid tussen telecomkrediet, aflopend krediet, creditcards met gespreide betaling, verzendhuiskrediet, doorlopend krediet $\leq$ €2.500, doorlopend krediet $>$ €2.500 en private autolease. In de analyses nemen we kredietnemers mee die gedurende een jaar in achterstand raken op dat kredietsoort en kredietnemers van hetzelfde kredietsoort die in datzelfde jaar niet in achterstand raken noch aan het begin van het jaar al in achterstand waren op dit kredietsoort.²⁵ We relateren het al dan niet in achterstand raken aan levensgebeurtenissen, kredietportefeuillekenmerken, persoonskenmerken en huishoudkenmerken, om te achterhalen waar de sterkste samenhang zit (Box 4). Variabelen die sterk samenhangen met de kans om in achterstand te raken, noemen we ook wel *rode vlaggen*.

Box 4 Welke variabelen nemen we mee?

Iedere kredietsoort wordt afzonderlijk geanalyseerd, waarbij we geïnteresseerd zijn in de samenhang tussen levensgebeurtenissen, persoonskenmerken, huishoudkenmerken, kredietportefeuillekenmerken en in achterstand raken op een consumptief kredietsoort. Hierbij nemen we de volgende kenmerken mee:

- Levensgebeurtenissen: werkverlies, ziekte/arbeidsongeschiktheid, relatiebeëindiging, verweduwing en pensionering in het vorige en het eerdere kalenderjaar;
- Persoonskenmerken: geslacht, geboortjaar, sociaaleconomische status, in betalingsachterstand op de basis zorgpremie (Zvw-wanbetalersregeling) en in een schuldhulptraject;
- Huishoudkenmerken: huishoudsamenstelling, woonsituatie, financiële bezittingen, studie- en overige schulden, besteedbaar huishoudinkomen, uitkeringsafhankelijkheid, toeslagenafhankelijkheid en belangrijkste inkomensbron;
- Portefeuillekenmerken: in achterstand op ander consumptief kredietsoort en in achterstand op hypotheckrediet of overige financiële verplichting.

In de [technische bijlage](#) zijn definities van de variabelen, beschrijvende statistieken en een uitleg over de aanpak opgenomen.

De belangrijkste voorspellers van nieuwe consumptief-krediet-achterstanden zijn eerdere betalingsachterstanden. Uit de regressieanalyses blijkt dat kredietnemers die op 1 januari in achterstand zijn op de basispremie van de zorgverzekering, een grotere kans hebben om later in dat jaar in achterstand te raken op een consumptief krediet.²⁶ Van alle verklarende variabelen in het model (Box 4) is deze samenhang het sterkst (Tabel 2). Ook hebben kredietnemers die het jaar beginnen met een betalingsachterstand op een ander consumptief-kredietsoort, een hypotheckrediet of een andere financiële verplichting (zoals een creditcard met betaling ineens), een grotere kans

²⁵ Kredietnemers die op 1 januari in achterstand zijn op een bepaald kredietsoort en gedurende het jaar niet opnieuw in achterstand raken op dat kredietsoort, laten we buiten beschouwing. Deze mensen kwalificeren niet als 'in achterstand geraakt gedurende het jaar' maar behoren ook zuiver niet tot de categorie 'geen betalingsachterstand op dat kredietsoort'.

²⁶ Dit zijn mensen die op 31 december van het vorige kalenderjaar in de Zvw-wanbetalersregeling zitten. Wanneer iemand zes maanden lang de premie van de basiszorgverzekering niet betaalt, meldt de zorgverzekeraar de verzekerde aan bij de Wanbetalersregeling van het CAK. Diegene blijft dan verzekerd, maar moet maandelijks een extra premie betalen.

om dat jaar betalingen te missen op een consumptief krediet.²⁷ Het verband tussen eerdere betalingsachterstanden en nieuwe betalingsachterstanden zien we bij alle kredietsoorten. Hierbij is gecontroleerd voor levensgebeurtenissen, persoonskenmerken, huishoudkenmerken en kredietportefeuillekenmerken (Box 4).

Jongeren lopen meer risico op betalingsproblemen. We zien dat kredietnemers geboren in 2000 of later een grotere kans hebben om in betalingsproblemen te raken dan oudere kredietnemers. Omdat de analyseperiode een relatief korte tijd beslaat, is het onduidelijk of het hier om een leeftijdseffect of een cohorteffect gaat. Tijdens de onderzoeksperiode gold namelijk het zogeheten sociale leenstelsel, waardoor studenten, en daardoor de jongeren in onze onderzoeksperiode, geen basisbeurs meer kregen. Hierdoor hadden studenten hogere maandlasten, wat mogelijk vaker heeft geleid tot betalingsachterstanden op consumptief krediet. Dit noemen we het *cohorteffect*. Het gevonden resultaat kan echter ook een *leeftijdseffect* zijn, bijvoorbeeld omdat jongeren nog moeten leren hun financiële administratie goed te organiseren of omdat ze amper financiële buffers hebben kunnen opbouwen. In dat geval hebben ook de jongeren van de toekomst een grotere kans om in betalingsachterstand te raken. Omdat het onduidelijk is wat het resultaat drijft, is het lastig om de resultaten te generaliseren naar de toekomst en te concluderen welke groep – dit specifieke cohort of jongeren in het algemeen – een verhoogd betalingsrisico loopt.

Andere rode vlaggen voor nieuwe betalingsproblemen zijn weinig financiële bezittingen, en relatiebeëindiging en werkverlies in het voorgaande kalenderjaar. Voor alle kredietsoorten geldt dat kredietnemers van wie de financiële bezittingen van het huishouden tot het laagste kwintiel behoren, een grotere kans hebben om in betalingsachterstand te raken dan kredietnemers met meer financiële bezittingen (de hogere kwintielen). Bovendien hebben kredietnemers van wie in het voorgaande kalenderjaar de relatie is uitgegaan en kredietnemers die het voorgaande kalenderjaar hun werk hebben verloren, een grotere kans om in betaalproblemen te raken. Bij alle kredietsoorten staan deze variabelen in de top-10 signalen voor het ontstaan van nieuwe betalingsachterstanden.

Bovendien blijkt een aantal op voorhand logische rode vlaggen, zoals een laag inkomen, toch niet zo belangrijk te zijn. Hoewel we tussen de meeste verklarende variabelen en in betalingsachterstand raken een significant verband vinden, zijn niet alle relaties even sterk. De verbanden tussen enerzijds betalingsachterstanden en anderzijds ziekte/arbeidsongeschiktheid, verweduwing, pensionering, iemands sociaaleconomische status, inkomen en schulden blijken bijvoorbeeld relatief zwak. Mogelijk komt dit doordat een aantal van deze variabelen (zoals inkomen en schulden) wordt meegenomen in de kredietwaardigheidstoets en daarmee latere betalingsproblemen zijn voorkomen (een zogenoemd selectie-effect). Het kan ook zijn dat een gebeurtenis te voorzien is, zoals pensionering, en mensen daarop anticiperen en dus geen betalingsproblemen ervaren.

²⁷ Dit sluit aan bij de uitkomsten van een eerder BKR-onderzoek (2010) naar de relatie tussen achterstanden op telecomkrediet en betalingsachterstanden bij andere kredietsoorten. Dat verband bleek in beide richtingen aanwezig: kredietnemers met een betalingsachterstand op hun telecomkrediet hadden een grotere kans om vervolgens in achterstand te raken op een ander kredietsoort en *vice versa*. De verbanden waren sterker naarmate het om recentere betalingsachterstanden en om hogere kredietbedragen ging. Daarbij werd niet gecontroleerd voor samenstellingseffecten, zoals in deze studie wel gebeurt met behulp van regressieanalyse. Zie: 'Belang telecom achterstanden voor inschatting betalingsrisico's', Stichting BKR, september 2010.

Tabel 2 Het belangrijkste signaal voor nieuwe betalingsproblemen zijn eerdere betalingsproblemen

- Betalingsachterstand zorgpremie op 1/1
- Betalingsachterstand ander consumptief-kredietsoort op 1/1
- Betalingsachterstand op hypotheek of overige verplichtingen op 1/1
- Geboren in 1990 of later*
- Weinig financiële bezittingen*
- Relatiebeëindiging in het vorige kalenderjaar
- Werkverlies in het vorige kalenderjaar
- Huurwoning met huurtoeslag
- Primair huishoudinkomen: overig inkomen
- Geboren tussen 1980-1990

*Samenvoeging van meerdere dummy's.

Hoe meer rode vlaggetjes, hoe sterker de samenhang is tussen kenmerk en het ontstaan van betalingsachterstanden.

- $(\hat{\beta} / \bar{y}) \geq 10$
- $2 \leq (\hat{\beta} / \bar{y}) < 10$
- $(\hat{\beta} / \bar{y}) < 2$

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

Een nieuwe betalingsachterstand kan de eerste betalingsachterstand zijn of de volgende betalingsachterstand in een langere periode van financiële problemen. Wanneer het om de eerste betalingsachterstand gaat, heeft iemand op dat moment geen betalingsachterstand op een ander consumptief krediet, hypothecair krediet, overige financiële verplichting of op de premie van de basiszorgverzekering, ontvangt hij of zij geen schuldhulp en was dit allemaal ook niet aan de orde in het recente verleden. Oftewel: het is de start van financiële problemen. Een nieuwe betalingsachterstand kan echter ook in een periode van financiële stress ontstaan. In dat geval heeft een kredietnemer al betalingsachterstanden of had hij of zij dat kortgeleden, en ontstaat er nu óók een betalingsachterstand op een bepaald consumptief-

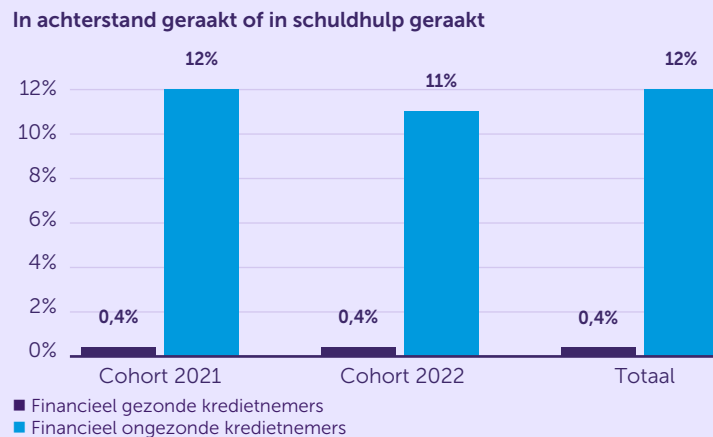
kredietsoort. Dat betalingsachterstanden de belangrijkste voorspeller zijn voor nieuwe betalingsachterstanden, laat zien dat we vaak naar kredietnemers in een periode van financiële stress kijken. Alert zijn op betalingsachterstanden (bredere betalingsproblemen) kan het ontstaan van financiële malaise daarom niet voorkomen, maar kan wel helpen voorkomen dat iemand dieper in de problemen raakt.

Box 5 De eerste betalingsachterstand versus de volgende betalingsachterstand

Om een onderscheid te maken tussen de start van financiële problemen – de eerste betalingsachterstand – en een volgende betalingsachterstand in een periode van financiële stress, onderscheiden we financieel gezonde en financieel ongezonde kredietnemers. We noemen een kredietnemer *financieel gezond* als deze drie kalenderjaren lang geen betalingsachterstand had op een consumptief krediet, hypothecair krediet, overige financiële verplichting of diens basis zorgpremie, en in die jaren ook geen schuldhulp ontving. Een nieuwe betalingsachterstand is voor deze persoon daarom de eerste betalingsachterstand (in lange tijd). Een *financieel ongezonde* kredietnemer had in de afgelopen drie kalenderjaren al wel ergens een betalingsachterstand of maakte gebruik van schuldhulp. Voor deze mensen is een nieuwe betalingsachterstand een volgende betalingsachterstand in een periode van financiële moeilijkheden.

Van de financieel gezonde kredietnemers is ongeveer 0,4% in 2021 of 2022 in achterstand geraakt of in de schuldhulp terechtgekomen (Figuur 7). Voor hen is dit de start van een periode van financiële moeilijkheden. Van de financieel ongezonde kredietnemers is daarentegen 11% tot 12% in 2021 of 2022 in achterstand geraakt of in de schuldhulp terechtgekomen. Voor hen is het daarom een volgende betalingsachterstand in een financieel moeilijke periode. De nieuwe achterstanden zijn daarom zowel relatief als absoluut gezien veel vaker *volgende* betalingsachterstanden in een periode van financiële moeilijkheden dan de eerste betalingsachterstand.

Figuur 7 We kijken veel vaker naar de volgende betalingsachterstand dan naar de eerste betalingsachterstand

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

Dit roept de vraag op hoe de eerste betalingsachterstand, en daarmee de start van een periode van financiële problemen, ontstaat en hoe je die kunt voorkomen. Hiervoor hebben we ingezoomd op de financieel gezonde kredietnemers en bekeken welke variabelen het sterkst samenhangen met nieuwe betalingsachterstanden in 2021 en 2022. Gecontroleerd voor levensgebeurtenissen, persoonskenmerken en huishoudkenmerken blijken jongeren – met name die in 2000 of later geboren zijn – mensen met weinig financiële bezittingen en mensen wier relatie het vorige kalenderjaar is uitgegaan een grotere kans te hebben om in de financiële problemen te raken. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het niet duidelijk is in hoeverre het bij jongeren om een cohort- of leeftijdseffect gaat (zie eerdere uitleg in dit hoofdstuk). Bovendien

bestaat de onderzoeksperiode noodgedwongen uit twee coronajaren – omdat we de periode ervoor moeten gebruiken om vast te stellen of iemand het kalenderjaar financieel gezond begint – waardoor de resultaten niet zomaar te generaliseren zijn naar de toekomst.

In hoeverre nieuwe betalingsachterstanden te voorzien zijn, verschilt per kredietsoort. Het aantal nieuwe betalingsachterstanden dat te voorzien is, hangt af van de sterkte van het verband tussen een kenmerk en het ontstaan van betalingsachterstanden, hoe vaak het kenmerk voorkomt en hoeveel betalingsachterstanden er bij dat kredietsoort zijn.²⁸ Hoewel de top-5 van sterkste signalen stabiel is over de kredietsoorten, verschillen de sterkte van het verband en hoe vaak een kenmerk voorkomt bij kredietnemers over de kredietsoorten. En daarmee dus ook hoeveel betalingsachterstanden te voorzien zijn. Zo zijn van de kredietnemers die aan het begin van een jaar een achterstand op hun zorgpremie hadden, er vervolgens gemiddeld 80 per jaar in achterstand geraakt op een creditcard met gespreide betaling, terwijl jaarlijks ruim 4.000 van hen in achterstand zijn geraakt op een telecomkrediet (zie Figuur 8). Ongeveer 100 kredietnemers met een betalingsachterstand op een ander consumptief-kredietsoort zijn vervolgens in achterstand geraakt op private autolease en bijna 3.000 zijn in achterstand geraakt op een telecomkrediet. Van de jongeren geboren in 2000 of later zijn er jaarlijks ruim 200 in achterstand geraakt op een klein doorlopend krediet en ruim 1.500 op een telecomkrediet. Tot slot zijn van de kredietnemers die hun werk hebben verloren in het vorige kalenderjaar vervolgens per jaar gemiddeld 1.100 mensen in betalingsachterstand geraakt op verzendhuiskrediet en bijna 4.000 per jaar op telecomkrediet. Per kredietsoort en signaal is dit het aantal betalingsachterstanden dat voorzien had kunnen worden door op dit signaal te letten.²⁹

²⁸ Hoe vaak een bepaald kenmerk voorkomt, hangt vervolgens weer samen met hoeveel en welke mensen dat kredietsoort überhaupt hebben.

²⁹ Hierbij dient te worden opgemerkt dat het gezamenlijke effect van op meerdere rode vlaggen letten, niet gelijk is aan de optelsom van het aantal kredietnemers aangezien één persoon meerdere kenmerken kan hebben en in dat geval meerdere keren geteld wordt.

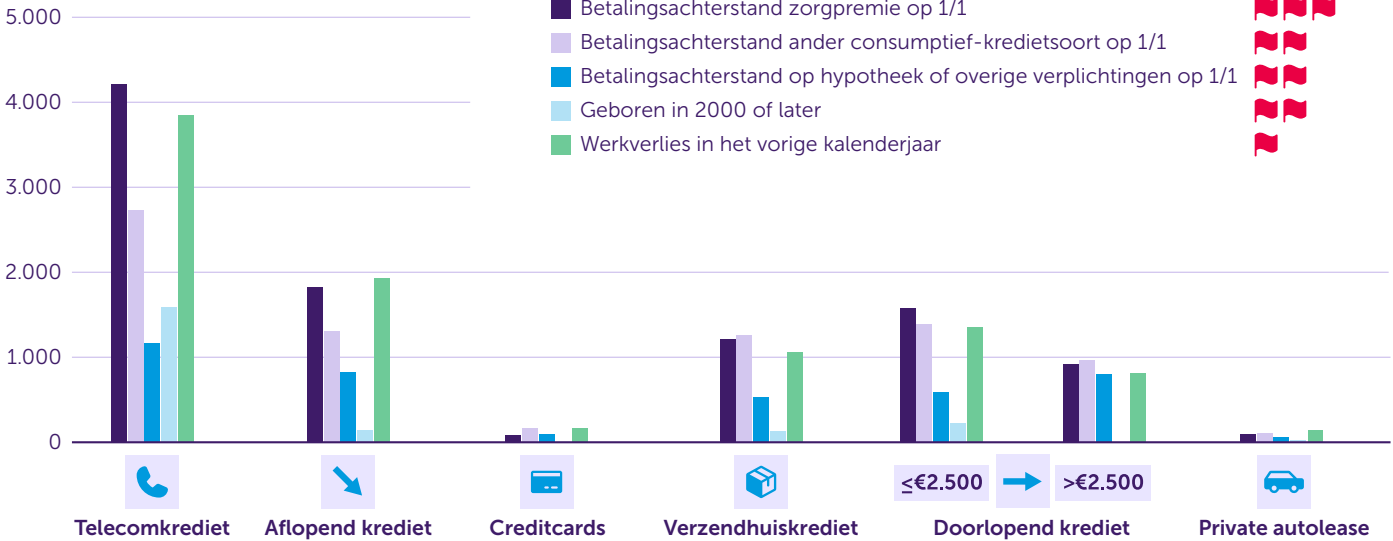
Figuur 8 Kredietnemers komen het vaakst in achterstand op consumptief krediet na betalingsachterstanden elders

Hoeveel achterstanden hadden mogelijk voorkomen kunnen worden per kredietsoort, op basis van de rode vlaggen?

Dat is afhankelijk van:

- Sterkte van het verband tussen een kenmerk en het ontstaan van betalingsachterstanden;
- Hoe vaak dat kenmerk voorkomt;
- Hoeveel betalingsachterstanden er bij dat type krediet zijn.

Aantal achterstanden dat mogelijk voorkomen had kunnen worden (gemiddelde per jaar, 2018-2022)

Bron: Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AFM op basis van niet-openbare microdata van het CBS en BKR.

Bewust zijn van deze rode vlaggen betekent niet dat alle betalingsachterstanden kunnen worden voorkomen.

Ten eerste spelen ook andere factoren, die niet in ons model zitten, een rol. Ten tweede moeten kredietaanbieders tijdig informatie hebben over deze kenmerken om erop te kunnen acteren. Dat is nu niet voor alle indicatoren het geval. Zo hebben kredietaanbieders geen informatie over betalingsachterstanden op de zorgverzekering en is het de vraag in hoeverre ze op de hoogte zijn van bijvoorbeeld werkverlies. In sommige kredietovereenkomsten is opgenomen dat werkverlies bij de kredietaanbieder moet worden gemeld, maar dat is niet altijd zo. Bovendien is het de vraag of kredietnemers deze voorwaarde hebben gelezen en – zo ja – of ze daar (tijdig) gevolg aan geven. Zelfs als kredietaanbieders informatie hebben over de belangrijkste signalen, zullen niet alle betalingsachterstanden kunnen worden voorkomen. Bijvoorbeeld omdat een kredietnemer niet bereikbaar is of omdat het niet lukt om bijtijds een passende regeling met de kredietnemer te treffen. Een andere kanttekening bij het acteren op de rode vlaggen, is dat er ook kredietnemers zullen worden benaderd die niet in de problemen zouden zijn geraakt. Zo raken niet alle kredietnemers die in de Zvw-Wanbetalersregeling zitten vervolgens in achterstand op een consumptief krediet.

De analyses geven geen inzicht in de werking en passendheid van de leennormen.

Omdat de analyses over kredietnemers gaan, heeft iedereen de kredietwaardigheidstoets al doorstaan en kunnen we daar niets over concluderen. We kunnen immers niet deduceren wat de analyse-uitkomsten zouden zijn als er andere (striktere of minder strikte) leennormen van kracht zouden zijn, noch kunnen we uitspraken doen over de (relatieve) financiële gezondheid van personen van wie de kredietaanvraag is afgewezen.

5. Conclusies en aanbevelingen

Lenen voor consumptieve doeleinden brengt risico's met zich mee.

Consumptief krediet maakt het doen van uitgaven mogelijk of gemakkelijk(er), maar komt ook met een betalingsverplichting. Wanneer huishoudens de betalingen niet meer kunnen voldoen, ontstaan er betalingsproblemen. Het is dan ook belangrijk dat consumptieve kredieten verantwoord worden verstrekt en daarom houdt de AFM toezicht op deze markt. Betalingsproblemen bij consumptief krediet kunnen onderdeel zijn van bredere betalingsproblemen. Huishoudens kunnen namelijk ook bij andere partijen betalingsachterstanden hebben. Dit onderzoek verschaft inzicht in de trends en betalingsrisico's in de consumptief-kredietmarkt, met als uiteindelijk doel om inzicht te krijgen in betalingsproblemen en om handvatten te bieden ter voorkoming van (verdere) betalingsproblemen.

De consumptief-kredietmarkt verandert. In de vijf jaren aan BKR-data die we hebben geanalyseerd (2018-2022) zijn de marktverhoudingen tussen de consumptief-kredietsoorten veranderd. Private autolease kwam sterk op en dat gold aanvankelijk ook voor telecomkrediet. De andere kredietsegmenten krompen, vooral door een (sterk) dalende instroom van nieuwe kredieten. Sommige trends lijken onderhevig aan de coronapandemie en de opkomst van ongereguleerde kredietsoorten (bijvoorbeeld de substitutie tussen verzendhuiskrediet en *buy-now-pay-later*) terwijl de krimp bij creditcards met gespreide betaling en doorlopend krediet anders dan roodstand het gevolg is van een dalend aanbod. Bij creditcards met gespreide betaling is het aanbod afgenomen door minder vraag vanuit consumenten. De daling in het aanbod van doorlopend krediet is mede ingegeven doordat de kredietmarkt de risico's en toegevoegde waarde ten opzichte van een aflopend krediet anders is gaan beoordelen. Dit is mede het resultaat van inspanningen van de AFM. Voor de meeste bestedingsdoelen is een aflopend krediet namelijk geschikter, terwijl het ook minder risico's meebrengt voor de consument.

In delen van de consumptief-kredietmarkt is nog altijd sprake van betalingsproblemen.

Hoewel het aantal Nederlanders met een BKR-geregistreerde consumptief-kredietachterstand sinds 2019 daalt, zijn er nog altijd kredietsoorten waarbij een groot of steeds groter percentage van de kredieten in achterstand is.³⁰ Zo was eind 2022 16% van de doorlopende kredieten groter dan €2.500 in achterstand (circa 68.000 kredieten), net als 15% van de verzendhuiskredieten (circa 47.000 kredieten). Bij telecomkrediet worden de betalingsproblemen steeds groter: het achterstandspercentage is in vijf jaar tijd verviervoudigd en het aantal achterstanden zelfs vervijfvoudigd. Hoewel het achterstandspercentage met 4% nog wel beduidend lager ligt dan bij de eerdergenoemde kredietsoorten, zijn inmiddels 65.000 telecomkredieten in achterstand. Daarentegen lijken de betalingsproblemen bij verzendhuiskrediet en doorlopend krediet groter dan €2.500 vooral een erfenis uit verleden: er worden steeds minder van deze kredieten afgesloten. Ook het *aantal* betalingsachterstanden op verzendhuiskrediet en doorlopend krediet groter dan €2.500 daalt. Echter, omdat de totale voorraad aan uitstaande kredieten eveneens flink afneemt, blijft het percentage achterstanden onverminderd hoog (verzendhuiskrediet) of stijgt dit zelfs (doorlopend krediet >€2.500). Bij deze kredietsoorten lijkt vooral sprake te zijn van 'legacy-problemen' (vooral oudere, slechter presterende leningen blijven in de boeken staan) en het is belangrijk dat er gezocht blijft worden naar oplossingen voor mensen met hardnekkige betalingsproblemen.

Om betalingsrisico's te kunnen identificeren, zijn goede data nodig.

In Nederland beheert BKR het kredietregister en zorgt dat er zorgvuldig met de informatie om wordt gegaan door alle betrokkenen. Informatie wordt door BKR gedeeld met onder andere kredietaanbieders en maatschappelijke instanties om verantwoorde kredietverstrekking te bevorderen en tijdig hulp te organiseren voor consumenten die in financiële problemen (dreigen te) raken. De risicosegmenten in het gereguleerde deel van de kredietmarkt worden echter pas zichtbaar als

³⁰ 'BKR Monitor 2023', Stichting BKR, maart 2024. 'Minder mensen in de schulden, maar voor enkele groepen nemen betalingsproblemen toe', NOS, maart 2023.

je kredietsoorten nader uitsplitst, bijvoorbeeld als je verzendhuiskrediet apart bekijkt en als je roodstand kunt scheiden van de andere doorlopend-kredietsoorten. Het verdient aanbeveling om kredietsoorten afzonderlijk te onderscheiden en niet op één hoop te gooien bij de publicatie van betalingsachterstanden. Anders blijven bijvoorbeeld de betalingsachterstanden bij verzendhuiskrediet en ‘legacy’ doorlopend krediet onzichtbaar door de veel grotere hoeveelheid afgesloten roodstandfaciliteiten, waarvan de benuttingsgraad en het achterstandspercentage laag zijn. Tot slot is het belangrijk om meer inzicht te krijgen in (nieuwe) ongereguleerde kredietsoorten zoals *buy-now-pay-later* (BNPL) en private lease, zodat voorkomen kan worden dat schuldenproblematiek zich aan het oog onttrekt en kredietnemers meer risico lopen op niet-passende schulden.

Kredietaanbieders kunnen nieuwe betalingsachterstanden voorkomen door in de beheerfase alert te zijn op bredere betalingsproblemen. Kredietachterstanden zijn deels voorzienbaar. Vooral eerdere betalingsachterstanden blijken een sterke indicatie dat consumenten vervolgens in achterstand raken op hun consumptieve lening(en). Dit komt doordat betalingsachterstanden vaak gedurende een langere periode van financiële stress ontstaan, waarin betalingsachterstanden elkaar opvolgen. Kredietaanbieders kunnen door middel van vroegsignalering helpen voorkomen dat de betalingsachterstanden van hun klanten verder oplopen. Hier bestaan reeds hulpmiddelen voor. Zo biedt BKR de dienst *BKR Monitoring* aan. Kredietaanbieders krijgen direct een signaal als hun klanten op een ander BKR-geregistreerd krediet in achterstand raken. De AFM moedigt het gebruik van deze dienst aan en verwacht dat kredietaanbieders actief reageren op deze signalen. Daarnaast heeft BKR het platform *Vindplaats van Schulden* (VPS) ontwikkeld waarin bredere betalingsachterstanden van een consument worden geregistreerd, waaronder de betalingsachterstanden bij zorgverzekeraars, woningverhuurders, energiemaatschappijen en drinkwaterbedrijven.³¹ Vanwege privacy-wetgeving zijn het kredietregistratiestelsel van BKR en VPS momenteel strikt gescheiden. Dit betekent dat kredietaanbieders nu niet op de

hoogte worden gebracht als een klant elders – buiten het domein van kredieten – betalingsproblemen ervaart. Dit ontnemt kredietaanbieders de kans om te voorkomen dat betalingsproblemen zich uitbreiden richting consumptief krediet, bijvoorbeeld door een preventieve betalingsregeling of een betaalpauze met de klant overeen te komen. Daarom verdient het aanbeveling om vanuit VPS ook een signaal te sturen naar kredietaanbieders, zoals op dit moment naar gemeenten wordt gestuurd.

In hoeverre kredietaanbieders in staat zijn om te acteren op signalen over eerdere betalingsproblemen, hangt mede af van de bewaartermijn van deze gegevens. Er wordt momenteel gesproken over het verkorten van de bewaartermijn van opgeloste betalingsachterstanden en van afgeronde schuldhelpverlening. Gelet op de voorspellende waarde van betalingsachterstanden voor nieuwe betalingsproblemen – zoals uit deze studie blijkt – is het aan te bevelen om eerst te onderzoeken hoeveel betalingsproblemen onvoorzienbaar worden door verkorting van de bewaartermijn en vervolgens de afweging te maken of dit opweegt tegen de baten van een kortere bewaartermijn.

Jonge kredietnemers zijn kwetsbaarder en verdienen meer aandacht bij vroegsignalering. Uit deze analyse blijkt wederom dat de groep 18- tot 25-jarigen een bovengemiddeld risico op betalingsproblemen loopt.³² Met de kanttekening dat we leeftijdseffecten niet kunnen scheiden van de context, zoals het sociale leenstelsel, blijkt dat het cohort geboren in 2000 of later – gecorrigeerd voor hun andere kenmerken zoals inkomen en spaargeld – vaker in achterstand raakt. Uit ander AFM-onderzoek komt bovendien naar voren dat zij veelvuldig gebruikmaken van *buy-now-pay-later* (BNPL).³³ Nu wederom blijkt dat zij in het gereguleerde deel van de kredietmarkt een risicogroep zijn, roept dit de vraag op of de betalingsproblemen in het ongereguleerde deel van de kredietmarkt – zoals BNPL – wellicht nóg groter zijn dan tot nu toe werd aangenomen. Daarom vindt de AFM het van belang dat BNPL-aanbieders zich spoedig aansluiten bij BKR, zodat er meer zicht komt op achterstanden op deze kredieten.

³¹ ‘BKR voor gemeenten’, Stichting BKR.

³² Eerder signaleerde onder andere BKR dit al, zie bijvoorbeeld: ‘Betalingsachterstanden lopen alleen bij jongeren op’, FD, maart 2023.

³³ ‘AFM Consumentenmonitor Representatief Nederland - voorjaar 2024’, AFM/Centerdata, juli 2024.

We raden kredietaanbieders aan om periodiek te informeren naar *life events* en het klanten zo gemakkelijk mogelijk te maken om deze door te geven. Hoewel levensgebeurtenissen een minder sterke voorspeller van betalingsproblemen zijn dan eerdere betalingsachterstanden, leeftijd en financiële bezittingen, gaat er nog altijd een reëel risico van uit. Dit geldt met name voor relatiebeëindiging en werkverlies. In kredietovereenkomsten wordt soms opgenomen dat de klant een verslechtering van zijn of haar financiële positie aan de kredietaanbieder moet doorgeven, maar het is maar de vraag in hoeverre dit in de praktijk gebeurt. Deze studie bevestigt echter dat dit wel belangrijk is om betalingsproblemen te voorkomen.

De AFM gaat graag met de sector in gesprek over hoe we financiële kwetsbaarheid van consumptief-kredietnemers tijdens de beheerfase kunnen adresseren en hun financieel welzijn kunnen vergroten. We willen samen met aanbieders onderzoeken hoe de inzichten uit deze studie ingezet kunnen worden om tijdens de beheerfase van uitstaande kredieten bredere betalingsproblemen te voorkomen. Met name de signaleringsfunctie van betalingsachterstanden elders, de kwetsbaarheid van jonge kredietnemers en het effect van levensgebeurtenissen zoals relatiebeëindiging en werkverlies, bieden hiervoor mogelijkheden.